

בית משפט לענייני משפחה בירושלים

22 ספטמבר 2019

ת"ע 17-06-17687 ש.י.ח.נ' א.מ.

לפני השופט שלמה אלבז, שופט בכיר

התובעות ש.י.ח.

כולן ע"י ב"כ עוה"ד ד"ר קרין גולד

נגד

הנתבעות 1. א.מ.

ע"י ב"כ עוה"ד נפתלי רובין

2. ב"כ היועץ המשפטי לממשלה

בעניין עיזבון המנוח א'

פסק דין

לפני בקשה לצו ירושה שהגישו התובעות אחר אביהן. המחלוקת העיקרית בתיק זה היא בשאלת הדין החל על עיזבון המנוח. התובעות טוענות שהדין החל הוא הדין הצרפתי, ואילו הנתבעת 1, אלמנת המנוח ואמן של התובעות, (להלן: "הנתבעת"), טוענת שהדין החל על העיזבון הוא הדין הישראלי ולחלופין תקנות מגורשי קסטיליה.

כבר עתה אציין שהחלטתי שעל ירושת המנוח יחול הדין הצרפתי. עוד החלטתי לקבל את חוות דעת המומחה מטעם התובעות ולקבוע שבמקרה דנן חלוקת העיזבון תעשה בהתאם לתקנות מגורשי קסטיליה.

עובדות המקרה:

1. המנוח נשא את הנתבעת לאישה במרוקו כדמו"י בשנת 1970, (להלן: יכוננו המנוח והנתבעת תבדל"א: "בני הזוג").

2. בשנת 1980 עברו בני הזוג להתגורר בקביעות בצרפת ודאגו לרשום בתעודת הנישואין בצרפת את העובדה שקיים בניהם הסכם נישואין ע"פ תקנת מגורשי קסטיליה.

3. מנישואי בני הזוג נולדו להם 5 ילדים: התובעות המתגוררות בישראל ושני בנים, ר' המתגורר בישראל ו-מ', אשר בשלב מסוים עלה ארצה ולפני שנים שב לצרפת.

בית משפט לענייני משפחה בירושלים

22 ספטמבר 2019

ת"ע 17687-06-17 ש.י.ח.נ' א.מ.

4. בני הזוג יהודים, אזרחי ותושבי צרפת, הגיעו לישראל ביום 9.2016 ... כעולים חדשים. בין בעלות הדין קיימת מחלוקת בנוגע למטרת הגעת הזוג ארצה וקבלת האזרחות הישראלית. אדון במחלוקת זו בהמשך.
5. אין חולק שבבואם לישראל הותירו אחריהם המנוח והנתבעת מספר נכסי מקרקעין בצרפת, בהם דירת מגוריהם בעיר ... וכן חשבוניות בנק (2 בבעלות המנוח ו-2 בבעלות הנתבעת) ו-3 כספות (2 בבעלות המנוח ו-1 בבעלות הנתבעת).
6. בסביבות שנת 1987 פתח המנוח חשבון בנק בבנק דיסקונט בישראל, (ראו סעיף 6 לתצהיר התובעת 1). לפני מספר שנים רכשה הנתבעת דירה בירושלים, בשכונת .... בדירה זו נהגו בני הזוג להתאכסן בעת ביקוריהם בישראל.
7. ביום 10.2016 ... חלה המנוח בדלקת ריאות ואושפז בבית החולים ... בירושלים.
8. המנוח נפטר בבית החולים ביום 11.2016 ... בהיותו כבן 93 שנים.
9. ביום 11.2016 ... ביטלה הנתבעת את תעודת העולה שלה ובדצמבר 2016, כחודש לאחר מות המנוח, טסה בחזרה לצרפת. הנתבעת התגוררה במשך כחצי שנה בבית בני הזוג בצרפת. היא הגיעה לישראל בחודש מאי 2017, ולא חלקה על טענת התובעות לפיה שבה לצרפת בחודש אוגוסט 2017.
10. כבר בתחילת שנת 2017, החלו להתנהל בצרפת הליכים בעניין הירושה. בהליכים אלה מטפלת, בין היתר, נוטריון בצרפת, הנמצאת בקשר עם בני המשפחה.

ההליכים לפני כב' הרשמת לענייני ירושה

11. ביום 12.2016 ... בעת הגשת הבקשה לצו ירושה אחרי המנוח לכב' הרשמת לענייני ירושה יוצגו התובעות ואחיהן ר' על ידי עו"ד אחד. בבקשה נכתב שמקום מושבו ומענו של המנוח היה בישראל.
12. בהודעתה מיום 30.1.2017 דרשה ב"כ היועמ"ש ממגישי הבקשה להבהיר מה היה מקום מושבו האחרון של המנוח והיכן היו מרכז חייו ועסקיו בשנים האחרונות.

בית משפט לענייני משפחה בירושלים

22 ספטמבר 2019

ת"ע 17687-06-17 ש.י.ח.נ' א.מ.

13. על פני עותק מפניית ב"כ היועמ"ש, נכתבה הערה בכתב יד כדלהלן: "הופיעה במשרד המבקשת י' יחד עם יורשת נוספת- ש' ומסרו שחרף האמור בבקשה, המנוח היה תושב צרפת ושם היה מרכז חייו. הייתה לו אזרחות ישראלית והגיע לארץ לחודש בלבד על מנת לסדר מס' דברים והיה אמור לשוב לצרפת. מסרו שכיוון שאחד היורשים מסרב לדין הצרפתי ועל מנת לחסוך בירוקרטיה בבית המשפט הצהירו בבקשה שמקום מושבו האחרון של המנוח הינו ישראל".
14. בינתיים החלה עו"ד ד"ר קרין גולר לייצג את התובעות לבדן. במהלך חודש מרץ 2017 השיבה עו"ד גולר לשאלות ב"כ היועמ"ש והגישה מסמכים.
15. ביום 16.5.2017 הביעה ב"כ היועמ"ש עמדתה לפיה מהפרטים שהתקבלו עולה שמקום מושבו של המנוח בעת פטירתו היה צרפת, ולכן חלות על עיזבונו הוראות הפרק השביעי לחוק הירושה, התשכ"ה- 1965 (להלן: "חוק הירושה"). ב"כ היועמ"ש המליצה להעביר את הדיון בבקשה לבית המשפט. לצורך בחינת הבקשה התבקשו התובעות להמציא, בין היתר, חוות דעת מומחה לדין הזר הצרפתי ואסמכתא לקיומו של רכוש בישראל, המקנה לבית המשפט בישראל סמכות לדון בבקשה.
16. ביום 4.6.2017 הורתה כב' הרשמת לענייני ירושה על העברת הדיון בתיק לבית משפט זה.
17. להוכחת סמכות בית המשפט לדון בבקשה הגישו התובעות אישור ממנו עולה שהמנוח ניהל חשבון בנק בישראל (חשבון מספר...). עוד הוגשה חוות דעת מאת עו"ד ד"ר מיכאל קלוז, מומחה לדין הצרפתי, (להלן: "המומחה").
18. שני בניהם של המנוח ושל הנתבעת, מ' המתגורר בצרפת, ור' המתגורר בישראל, נמנעו מלהיות מעורבים בהליך המשפטי בישראל. כזכור, הבן ר', יוצג בתחילת ההליך ע"י עו"ד שייצג גם את התובעות והבקשה המקורית לצו ירושה הוגשה אף בשמו. התובעות טוענות שהבן מ' נמנע במתכוון לקבל כתבי בית דין שנשלחו אליו לצרפת.

חוות דעת המומחה

19. בחוות דעת הדין הזר שהציגו התובעות, הביע המומחה דעתו שעל ירושת המנוח חל הדין הצרפתי, זאת משום שעפ"י מירב הזיקות מקום מושבו של המנוח היה בצרפת. בהמשך אדון במשמעות המושג "מירב הזיקות" והחלטו על המקרה שלפני. עוד קבע המומחה שעל נישואי הצדדים חל משטר הנישואין של מגורשי קסטיליה, זאת משום

בית משפט לענייני משפחה בירושלים

22 ספטמבר 2019

ת"ע 17687-06-17 ש.י.ח.נ' א.מ.

שנישאו ברבנות בעיר רבאט שבמרוקו. קביעה נוספת הייתה שמשטר זה הוא חלק בלתי נפרד מהדין הצרפתי.

20. מסקנתו הסופית של המומחה הייתה שיש לחלק את הירושה עפ"י תעודת המנהג של מגורשי קסטיליה, שהונפקה ע"י בית הדין הרבני של פריז. מתעודה זו עולה שבמות אחד מבני הזוג יש לאחד את נכסי בן הזוג הנותר בחיים עם נכסי המנוח ולחלק את המסה הנוצרת, מחצית לבן הזוג הנותר בחיים והמחצית השנייה תחולק בין יורשי המנוח.

טענות הצדדים

21. הנתבעת חלקה על מסקנות המומחה הן במישור העובדתי והן במישור המשפטי. לטענתה התובעות סיפקו למומחה נתונים שגויים. עמדתה היא שיש להחיל על עיזבון המנוח את הדין הישראלי משום שמקום המגורים האחרון של המנוח היה בישראל.

22. כטענה חלופית, טענה הנתבעת שעל הירושה חל דין מגורשי קסטיליה, זאת בהתאם למשטר הנישואין של בני הזוג. במקרה זה, ביקשה הנתבעת להעביר את תיק העיזבון לבית הדין הרבני האזורי בירושלים, המוסמך לטענתה לדון במנהגים דתיים, ולחלופין- ביקשה לאפשר לה להיוועץ במומחה למנהג הדתי בקסטיליה, (סעיף 96 לכתב ההתנגדות).

23. כידוע סמכותם של בתי הדין הדתיים לדון בענייני עיזבון מותנית בהסכמת כל היורשים ונראה שבמקרה דנן הסכמה שכזו לא הושגה. עוד אוסיף שלא נמנעה בעד הנתבעת האפשרות להיוועץ במומחה לתקנת קסטיליה.

24. התובעות טענו שהנתבעת מתנגדת להחלת הדין הצרפתי על העיזבון בשל רצונה להפלות בין הבנים לבין הבנות. כאמור הבנים ר' ו מ' נמנעו מלקחת חלק בהליך שהתנהל לפני.

25. הואיל והליך ההוכחות עסק בעיקרו בשאלות עובדתיות, אשר היו אמורות לשמש גם כבסיס לחוות הדעת, ניתן יהיה לבחון את הבסיס העובדתי ששימש את המומחה בחוות דעתו במהלך הדיון במחלוקות האחרות במשפט.

26. בסכומיה העלתה הנתבעת טענה נוספת כנגד חוות הדעת. טענה זו התייחסה לאובייקטיביות האישית של המומחה, כותב חוות הדעת. יש לדחות טענה זו מהסיבות הבאות:

בית משפט לענייני משפחה בירושלים

22 ספטמבר 2019

ת"ע 17687-06-17 ש.י.ח.נ' א.מ.

א. העלאת טענה בנוגע למהימנות מומחה בפעם הראשונה בסיכומים פסולה, בעיקר בשל העובדה שחוות הדעת הייתה מוכרת לנתבעת טרם הגישה את התנגדותה הראשונה לצו הירושה, (אורי גורן **סוגיות בסדר דין אזרחי**, עמ' 79-78, 2003). אזכיר, שמלכתחילה היה ברור לכל שאין המדובר במומחה מטעם בית המשפט אלא במומחה שחוות דעתו הוכנה לבקשת התובעות, לשם מילוי אחר דרישת ב"כ היוהמ"ש.

ב. במבוא לחוות הדעת פירט המומחה את פרטיו האישיים ואת פרטי מומחיותו, השכלתו וניסיונו. ב"כ הנתבעת ביקש לחקור את המומחה ומבוקשו ניתן לו. במהלך החקירה לא מצא ב"כ הנתבעת לנכון לחקור את המומחה בעניין האובייקטיביות שלו ועל כן החמיץ את ההזדמנות לתקוף את חוות הדעת, ככל שהדבר נוגע לאישיות המומחה עצמו.

ג. דין זר כמוהו כעובדה שיש להוכיחה בראיות. בדרך כלל יוכח הדין הזר באמצעות חוות דעת של מומחה לדין הזר, (עמ"ש (חיי) 37676-05-18 ל.פ. נ' מ.פ., 14.3.2019). התובעות הגישו חוות דעת מטעמן, הנתבעת הייתה רשאית לבקש מבית המשפט למנות מומחה מטעמו או להגיש חוות דעת נוגדת של מומחה מטעמה והיא בחרה שלא לעשות כן, בכך ויתרה על הזכות הדיונית שעמדה לרשותה. בנסיבות אלה מונחת בפני בית המשפט חוות דעת אחת- היא חוות הדעת שהגישו התובעות. בהיעדר אלטרנטיבה אחרת על בית המשפט לדון בטענות הנתבעת ביחס לחוות דעת זו.

27. התובעות טענו שמרכז חייו של המנוח היה בצרפת וכי בני הזוג הגיעו לישראל במטרה לטפל בחשבון הבנק של המנוח, שעוקל בשל כניסתו לתוקף של הוראות החוק הצרפתי בנוגע לחשבוניות בנק של תושבי צרפת במדינות זרות בינואר 2016. לטענתן, העולים מצרפת נוהגים להגיע לישראל לתקופה המינימלית הדרושה לצורך קבלת אזרחות ישראלית, כ-3 חודשים, ולאחר מכן שבים לצרפת. בכוונת בני הזוג היה לשוב לצרפת לאחר סיום הטיפול בחשבון הבנק. בבקשתן לשכנע בטענה זו הסתמכו התובעות על הטענות העובדתיות הבאות:

- א. חשבוניות הבנק של המנוח והנתבעת בצרפת נותרו פעילים.
- ב. טרם הגיעו ארצה לא מכר המנוח נכס מנכסי המקרקעין.
- ג. המנוח הודיע להן בעצמו שאין בכוונתו לשהות בארץ תקופה ארוכה.

דיון והכרעה

הטענה לשינוי חזית

בית משפט לענייני משפחה בירושלים

22 ספטמבר 2019

ת"ע 17687-06-17 ש.י.ח.נ' א.מ.

28. הנתבעת טענה שיש לדחות את טענת התובעות לתחולת הדין הצרפתי על הירושה משום שהן שינו את חזית המחלוקת. הנתבעת הצביעה על כך שבבקשה המקורית, שהגיש ב"כ התובעות דאז, נכתב שמקום מושבו של המנוח היה בישראל, ואף צוינו מספרי תעודות הזהות הישראליות של המנוח ושל הנתבעת. עוד צוינו בבקשה שמות בני הזוג בעברית (להבדיל, לדוגמה, משמו של מ' – תושב צרפת שנכתב באנגלית).

29. אין בידי לקבל טענה זו מהסיבות הבאות:

א. בבקשה המקורית למתן צו ירושה, שהוגשה לרשם לענייני ירושה, באמצעות המרשתי (רשת אינטרנט), כתב בא כוחן הקודם של התובעות שמקום המושב של המנוח היה בישראל. ב"כ היועץ המשפטי ביקשה פרטים ביחס למנוח ובשלב זה נכנסה לתמונה באת כוחן החדשה של התובעות, אשר הודיעה שעמדת התובעות היא שמקום המושב של המנוח היה בצרפת. יוצא שעמדת התובעות תוקנה עוד לפני שהתיק הועבר לביהמ"ש ועוד בטרם החל ההליך המשפטי. במצב דברים זה לא קופחה זכותה הדיונית של הנתבעת להגיב לטענת התובעות בעניין זה.

ב. המחלוקת בשאלת הדין החל על הירושה נוצרה רק לאחר שהנתבעת הביעה את עמדתה בבית המשפט והחל מאותו שלב הייתה המחלוקת העיקרית במשפט ועל כן לא ניתן לטעון שהוספה כפלוגתה בשלב מאוחר יותר. אוסיף שגם עמדת ב"כ היועץ המשפטי הייתה שמקום המושב של המנוח היה בצרפת ולא בישראל.

ג. בישיבת קדם המשפט, שהתקיימה ביום 15.04.2018, הודיע ב"כ התובעות שברצונן לחקור את המומחה על חוות דעתו. כזכור, המומחה קבע בחוות דעת שיש להחיל את הדין הצרפתי של העיזבון. בתקנה 149 לתקנות סדר הדין האזרחי, התשמ"ד-1984, נקבע שאין לפתוח בשלב המשפט ענין שהוחלט בו בקדם-משפט.

ד. בתקנה 524 לתקנות סדר הדין האזרחי נקבעו סמכותו וחובתו של בית המשפט לתקן כל פגם או כל טעות בהליך, כדי לברר מה הן באמת השאלות השנויות במחלוקת בין בעלי הדין. לו היה בית המשפט שועה לטענות הנתבעת ומתייחס לישראל כמקום המושב של המנוח, היה שולל מעצמו את החובה לדון במחלוקות האמתיות שבין הצדדים.

ה. מאחר שהוראות ברירת הדין הן הוראות קוגנטיות, שאינן תלויות בעמדות הצדדים המעורבים, (בע"מ 594/04 היועץ המשפטי – האפוטרופוס הכללי נ' פלונית, פ"ד נט(3) 297 (2004)) לא היה מקום להעלאת טענה זו במסגרת ההליך דנן.

המסגרת הנורמטיבית

בית משפט לענייני משפחה בירושלים

22 ספטמבר 2019

ת"ע 17687-06-17 ש.י.ח.נ' א.מ.

30. בפרק השביעי לחוק הירושה נקבעו הכללים בנוגע לקביעת הדין החל על העיזבון. בענייננו, הואיל והמנוח הניח חשבון בנק בישראל, אין חולק שעל פי סעיף 136 לחוק הירושה, שכותרתו "סמכות בית המשפט הישראליים", מוסמך ביהמ"ש בישראל לדון בירושתו.

31. המחלוקת העיקרית בין בעלות הדין נוגעת לדין החל על הירושה.

בסעיף 137 לחוק הירושה, שכותרתו "ברירת הדין", נקבע:

"על הירושה יחול דין מושבו של המוריש בשעת מותו,

חוץ מהאמור בסעיפים 138 עד 140".

32. עולה שהשאלה המרכזית לצורך קביעת הדין החל על הירושה היא שאלת מקום מושבו של המוריש בעת מותו.

33. "עיקרון המושב", כפי שהוא מכונה לעיתים קרובות בספרות האקדמית והמשפטית, הוא אחד מבין מספר עקרונות המקובלים במשפט הבינלאומי הפרטי לעניין ברירת הדין. מקורו של עיקרון זה הוא בדין האנגלי, שם מקובל עיקרון ה-Domicile. עיקרון זה הוא עיקרון משפטי אוניברסלי שפירושו, במקורו הלטיני, היה "המקום שבו קבע אדם את דירתו ושב וריכוז את מכלול ענייניו ועסקיו", (ראו אבנר שאקי, "ה'דומיסיל' (DOMICILE) במשפט הבינלאומי הפרטי בישראל", הפרקליט כ"א 333, 1965).

34. ברבות השנים התפתחה הגדרה שונה למונח דומיסיל בשיטות המשפט השונות. כך לדוגמה, במשפט הצרפתי קיימות שתי הגדרות למושג זה: האחת – לגבי צרפתים, והשנייה לגבי זרים. במשפט הפורטוגלי הוגדר הדומיסיל כ"מקום המגורים הקבוע", ואילו במשפט האיטלקי – כמקום המגורים "העיקרי" ומרכז העסקים של האדם. המשפט האנגלי כולל בבחינת הדומיסיל, בכל מקרה ומקרה מבחנים משפטיים-טכניים המקימים חזקות בנוגע למקומו של הדומיסיל (שם, עמ' 338-335).

35. בדברי ההסבר להצעת חוק הירושה, בהוצאת משרד המשפטים, (תשי"ב – 1952) הוסבר שעיקרו מקום המושב הועדף במשפט הישראלי על פני העקרונות האחרים לברירת הדין, דוגמת "עיקרון האזרחות" או "עיקרון הפורום": מן הבחינה המעשית, אדם שקבע את מקום מושבו מחוץ למדינת אזרחותו קשור באופן הדוק יותר לחוקי המקום החדש מאשר לחוקי המדינה אותה עזב. נימוק נוסף הוא שבעולם המודרני הפכה ההתניידות ממקום למקום למשימה פשוטה יחסית. לפיכך, אימוץ עיקרון מקום

בית משפט לענייני משפחה בירושלים

22 ספטמבר 2019

ת"ע 17687-06-17 ש.י.ח.נ' א.מ.

המושב, המקובל במדינות המשפט המקובל, מאפשר קיומו של כלל אחיד המקל על הדיון בסוגיה המסובכת ממילא של המשפט הבינלאומי הפרטי.

36. בפועל לא אומצו בשיטתנו המבחנים המורכבים שנקבעו בדין האנגלי להוכחת הדומיסיל, זאת חרף העובדה שנראה שהמחוקק הושפע מהדין האנגלי בקביעת העיקרון.

בסעיף 135 לחוק הירושה הוגדר "**מושב של אדם**" - המקום בו נמצא מרכז חייו...."

המסקנה היא שבשיטתנו "מקום מושב" הוא המקום בו נמצא מרכז חייו של המוריש טרם מותו ולא דווקא מקום מותו של המוריש מבחינה פיזית, או מקום מגוריו האחרון.

37. המחוקק לא פירט מהם מאפייניו של "מקום המושב" או "מרכז החיים" הדרוש לקביעתו בחוק הירושה, והותיר לביהמ"ש מרחב פעולה, זאת על מנת לאפשר גמישות מסוימת בהגדרה ולאפשר לדון בכל מקרה לגופו. הגדרה זו היא בעצם מבחן של "**מירב הזיקות**" (ראו מ' שאווה, **הדין האישי בישראל** (מהדורה רביעית מורחבת) כרך א' בעמ' 409, התשס"א). "על פי גישת מירב הזיקות יש לקבוע באיזה פורום יישפט ענין מסוים ואיזה דין יחול עליו, על פי שקילת מכלול הזיקות הקושרות אותו עניין למערכות משפט שונות ולא על פי זיקה נוקשה אחת, כפי שהיה נהוג לעשות בגישה המסורתית" (ראו ד"ר רונה שוז במאמרה: "על גישת מירב הזיקות במשפט הבינלאומי הפרטי הישראלי", **מאזני משפט** ד, תשס"ה, עמ' 349, שם בעמ' 350). אציין שבספרו הנ"ל שיבח פרופ' שאווה את המחוקק הישראלי על הותרת שיקול הדעת בידי ביהמ"ש וקבע שדרך זו אף זכתה להערכה מחוץ למדינת ישראל.

38. ד"ר שוז בדקה ומצאה שקיימים מעט מאוד פסקי דין בהם היה צורך לקבוע את מקום מושבו של אדם בהקשר של משפט בינלאומי פרטי. אציין שזו הייתה גם מסקנתי, למרות הזמן שחלף מאז פרסום המאמר. ד"ר שוז סברה שניתן אמנם ללמוד גזירה שווה מפסקי דין הקובעים מקום מושב בהקשרים אחרים אולם השוני בשיקולים מגביל את המרחב להשוואה פוריה. אציין שבמאמרה נמנעה ד"ר שוז במתכוון מלדון בנושא קביעת מקום המושב והצביעה על הקושי לאזן בין זיקות המצביעות בכיוונים נגדיים במקרים גבוליים, (ראו שם בעמ' 353). נראה שבביקורת קצרה זו התייחסה ד"ר שוז לפרמטר אחד מתוך רשימת הפרמטרים הרלבנטיים שבדעתי לסקור. מטעמים מובנים לרשות השופט היושב בדין לא קיימת הפריבילגיה הנתונה לחוקר, לקבוע את גבולות הגזרה במחקרו; ובעוד שמיעוט פסקי הדין בתחום היה אחת הסיבות להימנע מלכלול

בית משפט לענייני משפחה בירושלים

22 ספטמבר 2019

ת"ע 17687-06-17 ש.י.ח.נ' א.מ.

במאמר את תחום הירושה, הרי שאותה סיבה מחייבת את בית המשפט לאתר פסיקה בתחומי משפט אחרים בהם התמודדו בתי המשפט עם הגדרת המונחים: "מקום המגורים הרגיל", "תושב ישראל" וכדומה ויצקו להם תוכן על פי מספר פרמטרים ובהתאם לנסיבותיו העובדתיות המיוחדות של כל מקרה ומקרה, זאת כדי לספק בסיס רחב יותר לדיון. סברתי גם שהעיון באותה פסיקה עשוי לסייע בבחינת הקרקע המשפטית בה ניטעו מושגים אלה בחקיקה.

39. גם בחוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, התשכ"ב-1962, (סעיפים 77 ו-80); ובחוק לתיקון דיני המשפחה (מזונות), התשי"ט-1959, (סעיף 17), נקבע שברירת הדין בסוגיות מסוימות תהיה על פי מקום המושב.

40. בפסיקה העוסקת בחוק אמנת האג (החזרת ילדים חטופים), התשנ"א-1991, (סעיף 3(א)) נקבע שיש להפעיל פרשנות תכליתית בעת הענקת הפירוש למונח, "מקום מגורים הרגיל של הילד" בסעיף 3(א) לחוק ושאלין המדובר בביטוי טכני אלא בביטוי של מציאות חיים נמשכת (ראו תמ"ש (ת"א) 46252/04 פלוני נ' אלמונית, (2005), ע"א 7206/93 גבאי נ' גבאי, פ"ד נא(2) 241).

41. ביחס להגדרת המושג "תושב ישראל", בסעיף 1א לחוק ההסגרה, התשי"ד – 1954, נקבע בדנ"פ 8612/00 ברגר נ' היוהמ"ש, פ"ד נה(5) 439 (2001) שזיקת התושב של אדם למדינה תלמד מתוך מבחן דו שלב, וכלשונה של כב' השופטת דורנר: "מתוך כוונה ומעשה – מבחן סובייקטיבי ומבחן אובייקטיבי – אשר יחולו יחדיו ויצרו מעמד של תושב...". באותו פס"ד הודגש שרק בחינה כוללת של הקשרים שמקיים האדם תנחה את ביהמ"ש לתשובה האם 'תושב' המקום הוא אם לאו: "יש לתת בו בטוען להיותו תושב, סימני תושב עוד ועוד עד להיווצרותה של מסה קריטית העושה אדם לתושב: מקום המגורים, מקום מגורי המשפחה, חיי הקהילה של הטוען לתושבות, המקום בו מופקת הכנסתו, מנהגיו ואורחותיו, מקום עיקר נכסיו, שפתו, ביה"ס של ילדיו וכו'", (שם, פס' 21). באותו מקרה נקבע ששכירת דירה בישראל, רישום במשרד הפנים כתושב ישראל, תשלום ארנונה והגשת בקשה לסיוע בדיוור, רישום במוסד לביטוח לאומי וקבלת קצבאות, רישום בקופת חולים, אין הן אלא פעולות טבעיות שכל אדם המתגורר בישראל, ולא דווקא תושב שעושה בצעדיו הראשונים.

42. ניתן ללמוד על הדרך בה יש לבחון מהו מרכז חייו של אדם גם מפסה"ד בע"מ (מרכז לוד) 6418-02-16 בר רפאלי נ' פקיד שומה כפר סבא, (10.04.2019). באותו מקרה דן בית המשפט במושג "תושב ישראל" שבסעיף 1 לפקודת מס הכנסה [נוסח חדש],

בית משפט לענייני משפחה בירושלים

22 ספטמבר 2019

ת"ע 17687-06-17 ש.י.ח.נ' א.מ.

התשכ"א-1961, בו נקבעו פרמטרים שיש לקחת בחשבון לשם קביעת מקום מרכז חייו של אדם ובהם: מכלול קשריו המשפחתיים, הכלכליים והחברתיים ובהם, בין השאר: מקום ביתו הקבוע, מקום המגורים שלו ושל בני משפחתו, מקום עיסוקו הרגיל או הקבוע או מקום העסקתו הקבוע, מקום האינטרסים הכלכליים והפעילים המהותיים שלו, מקום פעילותו בארגונים, באיגודים או במוסדות שונים. באותו מקרה דחה בית המשפט את טענת המערערת כי הפסיקה להיות תושבת ישראל. בין היתר, נקבע שלתחושותיו הסובייקטיביות של הנישום יש ליתן משקל מועט.

43. וחזרה לענייננו. למרות מיעוט פסקי הדין העוסקים בנושא ניתן להצביע על מספר כללים לקביעת "מקום המושב" במובנו בחוק הירושה. נקבע שהמדובר בשאלה עובדתית משפטית מעורבת, ע"א 4631/90 ג'ול נ' אל ג'ול, פ"ד מט(5) 656 (1996). עוד נקבע שעיקרון זה הוא עיקרון קוגנטי, שלא ניתן להתנות עליו, בע"מ 594/04 היועמ"ש האפוטרופוס הכללי נ' פלונית, פ"ד נט(3) 297 (2004) הנז'. פסק הדין בפרשה אחרונה זו בגלגולו הראשון נכתב על ידי הח"מ.

44. עוד אומצה הגישה לפיה מקום מושבו של האדם הוא המקום אשר יש לו אליו את הזיקות המרובות ביותר מן הבחינה האובייקטיבית מעשית וכדבריו של כב' הנשיא בדימוס השופט שמגר:

"לא כוונתו של האדם או מצבים שהיו בעבר הם הקובעים את מקום מושבו של אדם בשעה מסוימת אלא אותו מקום, אשר אליו קשור האדם מן הבחינה העובדתית – מעשית, היינו המקום אשר מירב הזיקות העובדתיות כורכות אותו עמו. לכל אדם יש בכל זמן מקום המשמש מרכז חייו, אשר יכול להשתנות מדי פעם על פי ניידותו; יכולות להתעורר בעיות לגבי אדם שיש זיקות עובדתיות הקושרות אותו למקומות שונים... מאז שהמנוח מכר את דירתו בברלין ומאז שמתה חברתו שגרה בדירה האמורה, עברה הדירה לרשות הקונה, ולא הייתה למנוח זיקה עובדתית כלשהי לגרמניה המערבית מבחינת מקום מגוריו. מירב עסקיו של המנוח, דהיינו הבתים בהם היה משכיר דירות, היו בישראל, והוא עצמו התגורר בתל אביב בדירה שהייתה שייכת לו... המקום היחיד בעולם, אשר אליו הייתה למנוח זיקה עובדתית בעת פטירתו, היה ישראל, על כן חל על הירושה החוק הישראלי".

(ע"א 587/85 שטרק נ' בירנברג, פ"ד מא(3) 227 (1987), פס' 3).

בית משפט לענייני משפחה בירושלים

22 ספטמבר 2019

ת"ע 17687-06-17 ש.י.ח.נ' א.מ.

45. בפרשה זו, אליה הפנה ב"כ הנתבעת, נדונה התנגדותה של אלמנת המנוח להחלת הדין הישראלי על עזבונו, מאחר שלטענתה מקום מושבו היה בגרמניה. המנוח התגורר בגרמניה עד לשנת 1980, ולאחר מכן מכר את כל רכושו שם ועבר להתגורר בישראל, כאן היו לו נכסי מקרקעין שונים. בית המשפט דחה את התנגדות האלמנה למתן צו ירושה והחיל על עזבון המנוח את הדין הישראלי. קביעה זו ניתנה חרף העובדה שהמנוח שהה בישראל עם אשתו תייר, ולא ביצע עליה פורמלית אל המדינה. שכן למנוח לא היתה כל זיקה לגרמניה בפועל. לפיכך, נקבע שמעמדו האזרחי של המנוח במדינה אינו שיקול מכריע בקביעת הדין החל על עזבונו, שיקבע על פי אמות מידה משפטיות-עובדתיות, בהתאם ל-"מירב הזיקות", (ראו גם פרופ' שילה **פירוש לחוק הירושה, התשכ"ה-1965**, כרך ב', בעמ' 111-114).

46. אציין שהלכה זו, לפיה "מקום המושב" נבחן בהקשרו בחוק הירושה במשקפיים אובייקטיביות-עובדתיות בלבד, שונה מההלכה בנוגע להגדרתו של האדם "תושב ישראלי" בהקשרו בחוק ההסגרה. בעוד שבחוק ההסגרה נהוג המבחן המעורב, בחוק הירושה מדגיש בית המשפט את המישור המעשי-ענייני בלבד. זאת, על אף ש"מקום המושב" גם הוא משמש בלשון היום-יומית מונח בעל אלמנט סובייקטיבי-רגשי משמעותי, (השווה דנ"פ 8612/00 הנז'; ע"א 587/85 **שטרק נ' בירנברג**, פ"ד מא(3) 227 (1987), ע"א 4631/90 **ג'ול נ' אל ג'ול**, פ"ד מט(5) 656 (1996); ע"א 260/89 **לוי נ' הפנר**, פ"ד מו(4) 391, (1992)).

47. בבואי לקבוע את הקריטריונים לבחינת מירב הזיקות עיינתי גם במה שנראה כרשימת זיקות המופיעה בסעיף 61 לסיכומי ב"כ הנתבעת. מצאתי שלא ניתן להשתמש ברשימה זו גם משום שחלק מהקריטריונים אינם רלבנטיים וגם משום שרבים מהם נוצרו בצורה מלאכותית, בדרך של פיצול ופריטה לפרוטות של אותה זיקה. בשלב זה של קביעת הקריטריונים לא התייחסתי לשאלה אם המדובר בזיקות המבוססות על עובדות שהוכחו במשפט כנכונות. בהיעדר רשימה מסודרת ליקטתי מכתבי הטענות ומפסקי הדין את הזיקות הנראות רלבנטיות בעיני.

48. רשימת הזיקות שעל פיהן נקבע מקום המושב איננה רשימה סגורה. מדובר במסה מצטברת של מאפיינים, שאינם בלעדיים, ובצירופם מכווינים את השופט לקביעת מקום מושבו של האדם. בין מאפיינים אלו ניתן למנות את הנסיבות הבאות:

א. הזיקה הפורמלית של המוריש למקום המושב, אזרחות, תושבות וכיוצא בזה.

ב. המקום בו נמצאים רוב נכסי המוריש ומהותם של נכסים אלו.

בית משפט לענייני משפחה בירושלים

22 ספטמבר 2019

ת"ע 17-06-17687 ש.י.ח.נ' א.מ.

- ג. קשרים חברתיים ומשפחתיים של המוריש במקום הנדון, מרכז עסקיו ועבודתו.
- ד. משך השהות במקום המגורים הקודם ביחס למשך השהות במקום המגורים האחרון.
- ה. מידת השליטה בשפה ומידת ההתערות במנהגים המקומיים.
- ו. מקור ההכנסה.
49. הואיל ובעת קביעת מקום המושב על בית המשפט לבחון מהו המקום אליו היו למנוח מירב הזיקות בעת מותו. יש לבחון את המערכת הכוללת, להעניק משקל לכל זיקה וזיקה, לבחון את הזיקות הן במדינת המוצא והן במקום הפטירה ולקבוע לאן הכף נוטה.
50. בהמשך אדון בכל זיקה וזיקה בהקשר העובדתי של המקרה דנן. הואיל ויהיה צורך לקבוע ממצאים עובדתיים יהיה עלי להתייחס תחילה לשאלת מהימנות בעלי הדין.

מהימנות בעלי הדין

51. במשפט זה היו מספר מחלוקות שהיה על ביהמ"ש לדון בהן על סמך עדויות הצדדים. במהלך הדיון התגלה פער גדול בין הצהרות הנתבעת בתצהירה לבין העובדות שנתגלו במשפט. כפי שיובהר בהמשך, התנהלותה ועדותה של הנתבעת במהלך הדיון עוררו חוסר אמון. לעומת זאת, עדויותיהן של 3 התובעות היו עקביות ולא נתגלו בהן סתירות מהותיות.
52. בנושא אחד לפחות הייתה הזדמנות להעמיד זו מול זו את גרסתה של הנתבעת אל מול גרסת התובעות. כוונתי למצבו של המנוח בימיו האחרונים ולנסיבות מותו. במקרה זה עמדו לרשותי מסמכים רפואיים ניטראליים ועדותה האובייקטיבית והבלתי תלויה של הרופאה אשר במחלקתה טופל המנוח. במצב דברים זה בלטה באופן מובהק אמינותן של התובעות אל מול עדותה של הנתבעת.

זיקותיו הפורמליות של המוריש למקום המושב

53. נסיבה זו מתמקדת בקשריו של המנוח עם מוסדות המדינה, דוגמת קבלת אזרחות, קצבת ביטוח לאומי, תשלום ביטוח בריאות, תשלום מיסים וכדומה.

בית משפט לענייני משפחה בירושלים

22 ספטמבר 2019

ת"ע 17687-06-17 ש.י.ח.נ' א.מ.

54. ב"כ הנתבעת הדגיש את עובדת יהדותו של המנוח, אשר ככזה יש לו קשר טבעי לישראל בשל דתו. המנוח החזיק בתעודת עולה ובתעודת זהות ישראלית והיה חבר בקופת חולים בישראל. מרביתם המוחלט של הקריטריונים והמסמכים עליהם הצביע ב"כ הנתבעת שורשם אחד ותוצאתם אחת. לולא היו בני הזוג יהודים לא היו מקבלים תעודה המעידה על יהדותם. לולא היו יהודים לא היו זכאים לעלות ארצה לפי חוק השבות וכאשר הודיעו על רצונם לעלות ארצה קיבלו כחבילה אחת: תעודת עולה, תעודת זהות, מענק קליטה וחברות בקופ"ח.
55. אציין שפרט לכרטיס הטיסה, אשר ניתן ע"י הסוכנות היהודית עוד בצרפת, כל יתר המסמכים ניתנו למנוח ולנתבעת בשדה התעופה ביום הגיעם לישראל, (נספחים ו', ט' לתצהיר הנתבעת). לכן, יש להתייחס לכל המסמכים האלה כאל עובדה אחת שניתן להגדיר אותה כ"הגעה לישראל במעמד של עולים חדשים". המדובר בזיקה אחת ולא במספר זיקות.
56. הנתבעת לא הביאה כל הוכחה שבכוונת המנוח היה **להשתקע** בישראל. הוכחה שכזו הייתה הכרחית בעיקר בשל טענות התובעות שהחל משנת 2016 קיימת תופעה נפוצה בקרב יהודי צרפת העולים לארץ מסיבות "אדמיניסטרטיביות", להסדרת חשבונות בנק בישראל שלא דווח עליהם לרשות המיסים בצרפת, (ראו בעניין זה גם עדות המומחה, בעמ' 6, שורות 6-8).
57. בע"א 587/85 **שטרק הנז'**, נפסק שאין המעמד האזרחי מהווה שיקול מכריע בקביעת ברירת הדין, (ראו גם: ע"א 598/85 **כהנא נ' כהנא**, פ"ד מד(3) 473, (1987)). במקרה דנן נוכח טענות התובעות יש לבחון את הזיקה הפורמלית גם בהקשר לשאלה האם אומנם היה בכוונת המנוח לעלות ארצה ולהשתקע כאן או שמא קבלת האזרחות הישראלית נועדה לסייע לבני הזוג לשחרר את חשבון הבנק שהפעולות בו הוגבלו בשל שינויים בחקיקה הפיסקלית.
58. בעת בחינת הזיקה הפורמלית למדינה בה הלך המנוח לעולמו, יש לבדוק גם את הזיקה הפורמלית למדינת המקור. לא יכול להיות חולק שלמנוח היו זיקות רבות לצרפת, ביניהן זיקות פורמליות, מה שחשוב הוא לבחון אם בבואו ארצה התפשט המנוח מזיקה מסוימת. ניתן כבר עתה לסכם שהוכח שגם לאחר עלייתו ארצה שימר המנוח את כל זיקותיו הפורמליות שהיו לו לצרפת:

בית משפט לענייני משפחה בירושלים

22 ספטמבר 2019

ת"ע 17687-06-17 ש.י.ח.נ' א.מ.

א. הנוטריון שעסקה בבקשה להוצאות צו ירושה בצרפת כתבה במפורש שמענו של המנוח היה בצרפת, בעיר ..., וכי הוא נחשב כתושב צרפת על פי תקנות המס הצרפתיות (המסמך צורף לתגובת התובעות מיום 27.2.2018). התובעות טענו שהנתבעת עצמה מסרה פרטים אלו לנוטריון. הנתבעת לא סתרה טענה זו ואף לא חקרה את התובעות אודותיה. מכל מקום, עובדה זו עומדת בסתירה להצהרת הנתבעת כאילו המנוח הודיע לרשות המיסים בצרפת על כך שהוא עוזב את המדינה טרם בואו לישראל בשנת 2016, (תצהיר הנתבעת מיום 18.1.2018, סעיף 71 כ'). אציין, שהנתבעת לא סיפקה אסמכתאות למתן הודעה שכזו מצד המנוח, על אף ששבה על הטענה גם בתצהירה מיום 2.9.2018.

ב. התובעת 3 הצהירה שכאשר בני הזוג הגיעו לישראל, היא הציעה להם להתחיל בהליכים לצורך קבלת זכאות לעובד זר שישעב את המנוח. לדבריה, הנתבעת דחתה הצעה זו בטענה שלא הייתה מוכנה להתחייב לתקופה ארוכה, (תצהיר העדות הראשית סעיף 13). על כך השיבה הנתבעת שהיא והמנוח דווקא התעניינו בקבלת סיוע, ואף פנו בעניין לרופא שטיפל במנוח בארץ. לא הומצאה ראיה להוכחת פנייה שכזו.

59. אף שהגעתי למסקנה שיש אמת בטענת התובעות שבני הזוג לא התכוונו להשתקע בישראל, אין לראות במסקנה זו חזות הכל, שכן, כפי שכבר ציינתי, המעמד האזרחי אינו שיקול מכריע בקביעת ברירת הדין. למרות דברים אלה לא ניתן להתעלם מהעובדה שביום 30.11.2016, בסמוך לאחר פטירת המנוח, ביטלה הנתבעת את תעודת העולה שלה וטסה לצרפת. ביטול מעמד העולה גרר אחריו בהכרח שלילת זכויות הנתבעת כעולה, זכויות באמצעותן ביקשה לשכנע שמירב הזיקות הן לישראל. אני ער לעובדה שהנתבעת היא שביטלה את תעודת העולה לאחר מות המנוח והמנוח נפטר כעולה חדש, ויש להתייחס לכל אחד מבני הזוג בנפרד, אולם, כאשר ניסתה הנתבעת לשכנע שהעלייה הייתה פרי תכנון מוקדם ושאיפת חיים של שני בני הזוג, לא הבחינה בינה לבין המנוח. עוד אוסיף שיתכן שלא יהא זה מוטעה לסבור שביטול תעודת העולה ושיבת הנתבעת לצרפת הם בבחינת סופו מעיד על תחילתו. הנתבעת ניסתה לתרץ את טיסתה לצרפת בכך שנכנעה ללחץ התובעות, לטפל בתיק העיזבון שם ואולם טענה זו אינה מסבירה מדוע ביטלה את תעודת העולה. יצוין שבמהלך שהותה בצרפת, לאחר מות המנוח, התגוררה הנתבעת בבית בני הזוג בו התגוררו לפני בואם ארצה ומכאן ניתן ללמוד שהבית לא הושכר ועמד לרשותם בכל עת. (ראו בהקשר זה סעיף 12 לתצהיר התובעת 1).

60. התובעת 2 הצהירה שהנתבעת הודיעה לנוטריון המטפלת בתיק העיזבון בצרפת שהיא טסה לישראל במטרה לבדוק את נסיבות מותו של המנוח. מהודעה זו עולה שהנתבעת

בית משפט לענייני משפחה בירושלים

22 ספטמבר 2019

ת"ע 17-06-17687 ש.י.ח.נ' א.מ.

באה לישראל בחודש מאי 2017, למטרה ספציפית ולא שבה על מנת להשתקע כאן. נראה שגם הנוטריון בצרפת הגיעה לאותה מסקנה וראתה בעצם יציאת הנתבעת לישראל יציאה זמנית מצרפת ובהמשך ביקשה שיודיעו לה מתי היא צפויה לשוב לצרפת.

המקום בו נמצאים רוב נכסיו של המוריש ומהותם של נכסים אלה

61. המנוח הניח בצרפת 4 נכסי מקרקעין, בנוסף לבית המגורים בעיר... בו התגורר עם הנתבעת במהלך חייהם המשותפים. בית זה לא נמכר ולא הושכר עם יציאת בני הזוג לישראל, ובו המשיכה הנתבעת להתגורר כששבה לצרפת בחודש דצמבר 2016. הנתבעת התגוררה בבית זה כחצי שנה לפחות, עד לחודש מאי 2017, וסביר להניח שהתגוררה שם גם כששבה לצרפת בחודש אוגוסט 2017.

62. הנתבעת בקשה לשכנע שהמנוח לא מכר את נכסיו בצרפת מאחר שבני הזוג לא רצו להתעכב עם העלייה. טענה זו תמוהה במקצת, לאור הצהרותיה של הנתבעת לפיהן בני הזוג תכננו את העלייה עוד משנת 2006, עת יצאה לפנסיה מוקדמת – גם זאת במטרה לעלות לישראל, (ראו תצהיר הנתבעת, סעיפים 6, 8). עוד עולה שבני הזוג באו ארצה "בחטף", מבלי למכור את נכסיהם בצרפת ומבלי לדאוג להעברה מסודרת של רכושם במדינה. לא שוכנעתי שעליה חטופה שכזו הייתה סבירה בנסיבות שהתקיימו במקרה שלפני, בעיקר כאשר לא נטען כי ריחפה מעל ראשם סכנה ממשית במדינת המקור (צרפת) ונוכח גילם המבוגר.

63. כאמור, הוחל בצרפת בהליך למתן צו ירושה. מרשימת נכסי העיזבון שהוגשה באותו הליך, (צורפה לתצהיר התובעת 2), עולה שאף לא אחד מנכסי המקרקעין שהיו בבעלות המנוח בצרפת נמכר עד לסיום הבאת הראיות בתיק שלפני. הסברי הנתבעת לסיבת הדבר לא היו עקביים, פעם טענה שההימנעות ממכירה נבעה משיקולי מס ופעם טענה שהנכסים לא נמכרו משום שביקשה שלא לעכב את העלייה ארצה וכי האצילה על הבן מ' סמכות למכור את הנכסים (תצהיר הנתבעת, סעיפים 7 ו-31).

64. בנוסף לנכסי המקרקעין הותיר אחריו המנוח 2 חשבונות בנק פעילים בצרפת ו-2 כספות. גם הנתבעת הותירה בצרפת 2 חשבונות בנק פעילים וכספת. עובדות אלה מחזקות את טענת התובעות לפיהן לא היה בכוונת בני הזוג להשתקע בישראל. טענת הנתבעת לפיה בני הזוג השאירו את חשבונות הבנק בצרפת פעילים על מנת להבטיח את קבלת הפנסיה שלהם אינה סבירה. לכל היותר ניתן היה להשאיר חשבון פעיל אחד לכל אחד מבני הזוג. לא הוכח גם שהמנוח הורה על העברת כספים מסיבית מחשבונות הבנק

בית משפט לענייני משפחה בירושלים

22 ספטמבר 2019

ת"ע 17687-06-17 ש.י.ח.נ' א.מ.

בצרפת, זאת בהסתמך על ההנחה שחשבון הבנק שלו בישראל עוקל, הנחה בה אדון בהמשך.

65. בעלות הדין חלוקות ביניהן בשאלת מספר המזוודות שבני הזוג הביאו עמם בהגיעם לישראל. בנסיבות העניין איני מוצא צורך להכריע במחלוקת זו. ראשית, גם אם אקבל את טענת הנתבעת שהמנוח הגיע לארץ עם 3 מזוודות, לא יהיה בכך כדי להוכיח על כוונה להשתקע בארץ או על העברת רכוש מצרפת לישראל. עוד אוסיף שמסתבר שבני הזוג לא הביאו עמם ארצה חפצים אשר עולים חדשים ממדינות רווחה נוהגים להביא עמם כגון: מכשירי חשמל, ריהוט וכדומה (ניתן ללמוד זאת מההערה שנרשמה לצד ביטול תעודת העולה של הנתבעת "ב-ת.ע. שבוטלה היום, לא נמצאו שיחרורים ממכס"). הנתבעת אומנם טענה שבני הזוג תכננו להזמין מכולה בהמשך (וכפי שכתבה בסיכומיה "יש להם גם 3 שנים כדי לארגן את ההובלה"), אך לא סיפקה כל הוכחה לכך שבמהלך החודשיים בהם שהו יחד בארץ, טרם אשפזו המנוח בבית החולים, החלה בהליכים להזמנת מכולה שכזו. אציין, שסביר בעיני שאדם המהגר ממדינה למדינה ידאג לארוז את החפצים עוד בהיותו בארץ המוצא וישגיח בעצמו על מילוי המכולה.

66. אין חולק שלפני שנים רבות פתח המנוח חשבון בבנק דיסקונט בישראל. התובעות טענו שהפעילות בחשבון הוגבלה על ידי הבנק בשל כניסתן של הוראות אשר כונו על ידן "חוק השקיפות הצרפתי". לדבריהן המנוח והנתבעת הגיעו לישראל על מנת לשחרר חשבון זה. הנתבעת הכחישה שחשבון הבנק עוקל, אך לא הביאה הוכחה לכך שלא הוטלה הגבלה על החשבון. כידוע, צד שנמנע מלהביא ראיה שבהישג ידו, חזקה שלו הראיה הייתה מובאת היא הייתה לרעתו, (ראו, בין היתר, ע"פ 728/84 **חרמון נ' מדינת ישראל**, פ"ד מא(3) 617, (1987)). התובעות נימקו את העובדה שלא הציגו אסמכתא לקיום הגבלה על החשבון בכך שלא היה ברשותן יפוי כוח לפעול בחשבון ולקבל מידע אודותיו. כפי שהובהר, גרסת התובעות בעניין זה אמינה עלי.

67. ביום 24.11.2015 חתמה מדינת ישראל על האמנה המולטילטרלית בדבר סיוע מנהלי הדדי בענייני מס. האמנה פותחה על ידי ארגון ה-OECD. אמנה זו מאפשרת למדינת ישראל לקבל ולהחליף, באופן אוטומטי, מידע ופרטים על פעולות של תושבי ישראל הנעשות בחו"ל ובתמורה ישראל מסייעת למדינות החתומות על האמנה בחילופי מידע ופרטים ביחס לחייבי מס שלהן. התקן האחיד של איסוף מידע תחת אמנה זו כונה CRS, (ראו הנחיות טכניות למילוי נתונים לצורך דיווח קבצי CRS שהוצאו על ידי רשות המיסים בישראל ושעם ביום 11.3.2018). הדיה של אמנה זו הגיעו לביהמ"ש העליון בבג"ץ 8886/15 **רפובליקנים מחו"ל בישראל (ע"ר) נ' ממשלת ישראל**

בית משפט לענייני משפחה בירושלים

22 ספטמבר 2019

ת"ע 17-06-17687 ש.י.ח.נ' א.מ.

(2.1.2018). מפס"ד זה, אשר הפנה למסמכים רשמיים אשר פורסמו ע"י משרד האוצר, עולה שהאמנה אושרה ביום 31.8.2016, כ-5 ימים בטרם הגיעו בני הזוג לישראל. עוד יש לציין שצרפת חתמה על האמנה אשר נכנסה שם לתוקף עוד בשנת 2012. פסה"ד עסק גם באמנה שחתמה מדינת ישראל עם ארה"ב (אמנת FATCA).

עוד נדון באותו פס"ד תיקון לפקודת מס הכנסה (מספר 227) שאושר ביולי 2016, המאפשר למוסדות פיננסים בישראל לסגור חשבונות ברי דיווח שבעליהם לא ימלאו אחר דרישות התיקון והסכם FATCA. נקבע שהמוסדות הפיננסים רשאים לסגור חשבונות בנק של בעלי חשבונות המסרבים למלא טפסים הנוגעים לתיקון, או אף לחתום עליהם, וכי אף אם מדובר בפגיעה בקניין – זוהי פגיעה העומדת במבחני פיסקת ההגבלה ובמבחני הסבירות והמידתיות המנהליים.

68. סמיכות הזמנים בין מועד הגעת בני הזוג ארצה, בתחילת חודש ספטמבר 2016, אינו מסתכם בכך. בסמוך לאותו מועד פורסמו בארץ כללים בנוגע ליישום הוראות האמנה המולטילטרלית. בהוראות אלה נכללו, בין היתר, הנחיות בנוגע להעברת מידע והתנהלות למול חשבונות של אזרחי ישראל תושבי חוץ המנהלים בארץ חשבונות בנק אשר מקורם חשוד. אציין שגם המומחה העיד על כך שבסוף שנת 2016 הוקפאו בישראל חשבונות רבים של יהודים תושבי צרפת.

69. מהראיות שהונחו לפני ניתן ללמוד על קיומם של 3 חשבונות בנק בבעלות המנוח (או בשותפות המנוח בו) בישראל.

א. חשבון מס' ... בבעלות המנוח בלבד.

ב. חשבון מס' ... בבעלות משותפת של המנוח ושל הנתבעת. חשבון זה נסגר ביום 10.10.2016 ... כ-3 ימים לאחר שהמנוח אושפז בביה"ח, (ראו: נספח ו' לבקשת הנתבעת מיום 18.1.2018).

ג. חשבון מס' ... נפתח כ-25 ימים לאחר שבני הזוג הגיעו לישראל. חשבון זה הוגדר כ"חשבון עולה חדש", (שם).

70. כאשר מניחים על כף אחת של המאזניים את נכסי המנוח שנותרו בצרפת ועל הכף השנייה את הנכסים שהמנוח הניח בישראל, יש להתייחס לא רק למספר הנכסים ולשוויים אלא אף למהותם. מבחינת מספר הנכסים ושוויים דומה שלא יכול להיות חולק שיד צרפת על העליונה.

בית משפט לענייני משפחה בירושלים

22 ספטמבר 2019

ת"ע 17687-06-17 ש.י.ח.נ' א.מ.

71. כאשר מתייחסים למהות הנכסים יש לזכור שהמנוח הניח בצרפת, בנוסף לבית המגורים, גם מספר נכסי דלא נידי (מניבים) ואילו בישראל לא הותיר כל נכס מקרקעין. המשפט מייחד לנכסי דלא נידי חשיבות מיוחדת והזיקה בין המדינה לבין נכסי המקרקעין שבתחומה נחשבה תמיד לזיקה חזקה והדוקה במיוחד. ראו ספרה של טליה קונפנינו-שר, **סמכות שיפוט על נתבע זר**, עמ' 132 (2000).

זיקה חברתית ומשפחתית

72. פסה"ד בע"א 4631/90 **ג'ול נ' ג'ול**, הנז', עסק בשאלת הדין החל על עזבונו של אדם שחילק את חייו בין העיר יריחו לבין העיר ירושלים. כב' ביהמ"ש העליון פסק כי מרכז חייו של האדם, שכונה בידי מכריו "סילואני" ונולד בירושלים, היה בעיר ירושלים, זאת על אף שהחזיק נכס ביריחו והרבה לבקר שם. בפסק הדין הודגש שבעת בחינת מירב הזיקות יש ליחס משקל מסוים גם לקשריו החברתיים והעסקיים של האדם ומקום המגורים של בני משפחתו.

73. אין חולק שלמנוח היתה זיקה לישראל הן כיהודי והן כאב וכסב לילדיו ולנכדיו המתגוררים בארץ. עם זאת, קשה לקבל את הצהרת הנתבעת לפיה בני הזוג ביקשו לעלות לישראל כדי להיות קרובים לילדיהם ולנכדיהם, (סעיף 15 לתצהיר התמיכה בבקשה להארכת מועד, סעיפים 17-19 לתצהיר העדות הראשית) או כי עשו עליה "על מנת לחזק את המשפחה", זאת מהנימוקים הבאים:

א. הוכח לפני ואף נחשפתי לכך בעצמי במהלך הדיון שבין הנתבעת לבין התובעות קיימת מערכת יחסים עכורה ומורכבת. שופטי המשפחה נחשפים מדי יום ביומו לסכסוכים ולמתחים משפחתיים, אך במקרה דנן היחסים העכורים המריאו לשיאים ומסתבר שהחלו שנים רבות לפני מות המנוח ושורשם אינו בסכסוך סביב חלוקת העיזבון. בתצהירה ניסתה הנתבעת לצייר תמונה פסטורלית של הורים מבוגרים שעלו לישראל כדי להתאחד עם ילדיהם ונכדיהם. למרבה הצער התמונה האמתית שהתגלתה הייתה שונה לחלוטין.

1) מאז שהתובעות עלו לישראל לפני שנים רבות, לא הרבו בני הזוג לבקרן ומצד שני גם התובעות לא הרבו לבקר את בני הזוג בצרפת. הנתבעת הודתה בחקירתה שב-5 השנים האחרונות ראתה את בתה, התובעת 2, פעמיים בלבד, וכי הבת לא הרבתה להתקשר אליהם. גם התובעות העידו שלא שמרו על קשר רציף עם הנתבעת, אלא עם המנוח בלבד. וגם זאת לא לעיתים קרובות. התובעת 2 הוסיפה: "לא הייתה משפחה מאושרת בחיים, לא היה

בית משפט לענייני משפחה בירושלים

22 ספטמבר 2019

ת"ע 17687-06-17 ש.י.ח.נ' א.מ.

- לנו קשר משפחתי בכלל ... כשאתה אומר 'הורים' תיקח בחשבון שהיינו באים לבקר את אבא ולא את אמא", (עמ' 12, שורות 12-15).
- (2) בני הזוג לא נהגו להודיע לבנותיהן מראש על כוונתם לבוא לבקר בישראל. התובעת 1 הצהירה שהיו מקרים בהם נודע לה על כך שאמה נמצאת בישראל משרברב שעבד בדירתה (סעיף 4 לתצהיר העדות הראשית).
- (3) מסתבר שגם הפעם האחרונה בה באו בני הזוג ארצה (לטענת הנתבעת על מנת להתיישב בישראל), נעשתה בהסתר. התובעת 1 העידה: "ההורים שלי באו בשו-שו, הם לא שיתפו אותנו בעניינים שלהם", (עמ' 13, שורה 21). גם התובעת 2, הצהירה ששמעה בדיעבד על כך שהמנוח והנתבעת נמצאים בישראל (סעיף 9 לתצהיר העדות הראשית). העובדה שבני הזוג לא בישרו לבנותיהן על הגעתם לישראל מוכיחה אף היא שצודקות התובעות בטענתן באשר ליחסים הפגומים שבינן לבין הנתבעת, (ראו תצהירי התובעת 2 והתובעת 3 וכן עדות התובעת 3, עמ' 15, שורות 18-21).
- (4) קיימת מחלוקת בין בעלות הדין גם בנוגע למידת השתתפותם של בני הזוג בשמחות משפחתיות בישראל. יתכן שעל הקשר המשפחתי הרופף ניתן ללמוד גם מהודאת הנתבעת שאינה זוכרת את שמה של אחת מנכדותיה, (סעיף 16 לתצהיר העדות הראשית).
- (5) לו אכן עלו בני הזוג לישראל על מנת להיות קרובים לילדיהם ולנכדיהם, אין זה ברור מדוע ימים ספורים לאחר מות המנוח, כאשר הנתבעת נותרה אלמנה ומן הסתם הייתה זקוקה יותר לתמיכה משפחתית, ביטלה את תעודת העולה שקיבלה ושובה לצרפת.
- ב. על טיב היחסים ניתן ללמוד גם מהעובדה שהנתבעת האשימה את בנותיה התובעות האשמה חמורה ביותר כאילו הן גרמו למות המנוח. בסמוך לאחר פטירת המנוח שלחה הנתבעת לתובעות מסרונים חריפים בעניין זה. כך לדוגמה, כתבה הנתבעת לתובעת 3 ביום 17.5.17; "... **לכי לתלות את עצמך. כך גם אחיותיך**". ביום 9.12.2017 שלחה הנתבעת לתובעות מסרון בו הציעה להן לוותר על זכויותיהן בירושה לטובת האחים "... **כדי שיהיה לכן מצפון נקי וכדי שלא תהיו סנקציות מן השמיים כי אנו לעולם לא נסלח לכן על מה שעשיתן לאבא קיצרתי לו את החיים** ...".
74. טענת התובעות שהמנוח דיבר איתן על שאיפתו לעלות לישראל אמינה בעיני, אך יש להאמין להן שבד בבד אמר להן שאין באפשרותו לממש את רצונו לעלות לישראל בשל מצבו הרפואי. התובעת 1 הצהירה שהמנוח שב ואמר לה, מספר פעמים, שעל מנת לעלות לישראל עליו "לסגור תחילה את העניינים" בצרפת ואף הוסיף שהדבר "לא פשוט"

בית משפט לענייני משפחה בירושלים

22 ספטמבר 2019

ת"ע 17687-06-17 ש.י.ח.נ' א.מ.

משום שבצרפת יש לו רופאים, אחות, מטפלים, תרופות ונכסים (הצהרות תובעת 1 ותובעת 3; הודעת ד"ר ... הרופאה אשר טיפלה במנוח בצרפת. ההודעה צורפה לתצהיר העדות הראשית של התובעת 2).

75. לא עלה בידי הנתבעת לשכנע שבני הזוג הודיע לחבריהם בצרפת ובישראל על כך שעלו ארצה. מר ... אשר הצהיר שהתפלל עם המנוח בבית הכנסת, הסיר מתצהירו את הפסקה עליה התבקשה לחתום כאילו בני הזוג בישרו לו על עליתם ארצה בחודש ספטמבר 2016.

76. הנתבעת לא זימנה לעדות את בניה מ' ו- ר', אשר יכולים היו לשפוך אור הן על יחסי המשפחה והן על נושאים רלבנטיים אחרים. יש לזקוף הימנעות זו לחובת הנתבעת.

משך השהות במקום המגורים האחרון

77. מובן שככל שתקופת השהות במקום המגורים האחרון ארוכה יותר, כך גדלה גם הזיקה למקום כ"מקום המושב". בעניין אחר נקבע: "מגורים, ולו מגורים המלווים בכוונה כנה להשתקעות, אפשר לא יעשו אדם לתושב מקום שתקופת המגורים היא כה קצרה עד שאין היא אוצרת כוח ליצור זיקה של ממש למקום", (ראו דנ"פ 8612/00 הנז').

78. למרבה הצער, תקופת שהותו של המנוח בישראל, מעת הגיעו לכאן בפעם האחרונה ועד יום מותו, נמשכה 50 ימים בלבד, מתוכם היה המנוח מאושפז בבית חולים במשך 11 ימים עד שנפטר. אף לו הייתי מקבל את טענת הנתבעת לפיה המנוח רצה לעלות לישראל, נראה שלא ניתן לקבוע שאכן שהה בישראל זמן מספק לסתירת עדות התובעות שהתכוון לחזור לצרפת לאחר 3 חודשים מיום הגעתו לארץ. במיוחד אמורים הדברים נוכח העובדה ששהותו האחרונה של המנוח בישראל התרחשה בחגי תשרי אותה השנה. אין חולק שבני הזוג הגיעו לעיתים לחגוג את חגי תשרי בישראל (ראו סיכומי הנתבעת בסעיף 11), ועל כן ייתכן שיש אמת בטענת התובעות שלא ניתן ללמוד מעצם הנוכחות בישראל, בתקופה זו, על כוונה להשתקע בארץ. לכך יש להוסיף את טענת התובעות לגבי סיבת ההגעה ארצה במעמד של עולים חדשים.

79. כאמור, גם העובדה שבסמוך לפטירת המנוח ביטלה הנתבעת את תעודת העולה ושובה להתגורר תקופה ארוכה בצרפת, מחלישה את טענתה כאילו היא והמנוח התכוונו לטעת שורשים בישראל.

שליטה בשפה והתערות במנהגים המקומיים

בית משפט לענייני משפחה בירושלים

22 ספטמבר 2019

ת"ע 17687-06-17 ש.י.ח.נ' א.מ.

80. מחקירת הנתבעת עולה ששליטתה בשפה העברית סבירה ביותר. הנתבעת נימקה עובדה זו בכך שאביה (מקצוע). את בקשתה להארכת המועד להגשת התנגדות לבקשה לצו ירושה נימקה הנתבעת, בין היתר, בטענה שאינה שולטת "בשפה העברית המודרנית" ובמיוחד בשפה המשפטית ובמהלך חקירתה ביקשה לאפשר לה לעיין בתרגום תצהירה לשפה הצרפתית. התברר גם שכל התכתובות בין הנתבעת לבין התובעות התנהלה בשפה הצרפתית.
81. לא יכול להיות חולק שהמנוח שלט בשפה הצרפתית. הנתבעת העידה שהמנוח למד לימודי מסחר במרוקו ובעבר התפרנס במרוקו כנציג של חברת ... צרפתית. הסוכנות היהודית מסרה לבני הזוג דפי מידע בשפה הצרפתית ובשפה האנגלית.
82. הנתבעת לא השיבה ישירות לשאלה אם המנוח דיבר עברית והסתפקה בתשובה לא מספקת: "הוא למד את התנ"ך כל הזמן".
83. מציטוטים שהובאו בתצהירי התובעות עולה שהמנוח דיבר איתן בשפה הצרפתית.

מקורות הכנסה

84. לפי עדות הנתבעת, בהיותם במרוקו, עבד המנוח כעצמאי ושימש כנציג חברת ... במרוקו. בצרפת היה במעמד גימלאי.
85. אין חולק שהמנוח נהנה מתשלומי פנסיה שוטפים בצרפת. הנתבעת נימקה בעובדה זו את הסיבה להשארת חשבונות בנק פעילים בצרפת. אין חולק גם שהמנוח הותיר בצרפת נכסי מקרקעין מניבים, כאשר דמי השכירות שימשו כמקור פרנסה לאחר צאתו לגמלאות.
86. יתכן שעם בואם ארצה היו המנוח והנתבעת זכאים לקבל קצבת זקנה (כיום מכונה "קצבת תושב ותיק"), אולם לשם כך היה עליהם למלא טפסים וזכאותם הייתה נבדקת. ממסמך המוסד לביטוח לאומי מיום 3.1.2017, שהגישה הנתבעת, עולה שלצורך קבלת קצבה אין די באזרחות ויש צורך בהוכחת מגורי קבע בישראל.
87. בהגיעם ארצה קיבלו בני הזוג מענק עולים בסכום לא משמעותי.

בית משפט לענייני משפחה בירושלים

22 ספטמבר 2019

ת"ע 17687-06-17 ש.י.ח.נ' א.מ.

88. בבואי לסכם קריטריון זה בקביעת מקום המושב אני יכול לקבוע, באופן מובהק, שהבסיס הכלכלי של המנוח ושל בת זוגו בעת הפטירה, היה בצרפת ולא בישראל.

סיכום מסקנות עד כאן

89. לאחר שדנתי בכל אחד מן הקריטריונים, הגעתי למסקנה שיש לקבל את גרסת התובעות, שבעת מותו היה מקום מושבו של המנוח בצרפת. מהתנהלות בני הזוג טרם ההגעה ארצה, ובמהלך השנות בישראל עולה שהמנוח והנתבעת לא הגיעו לישראל כדי להשתקע בה. נראה שיש אמת בטענת התובעות שקבלת מעמד העולה נועדה לסייע לבני הזוג לטפל בחשבון הבנק שהוגבל. לא ראיתי שבני הזוג נקטו בפעולה שתכליתה חורגת מהשגת יתרונות ומיצוי זכויות כלכליות או שניתן ללמוד ממנה על כוונה לתקוע יתד בישראל, כגון: רכישת דירה, המרת כסף ישראלי, לימוד במסגרת אולפן, קבלת הדרכה לגבי השקעות בישראל או כל פעולה אחרת שנועדה להתערות בחברה הישראלית. גם העובדה שגם הפעם הגיעו בני הזוג ארצה בחגי תשרי (כפי שלטענת הנתבעת נהגו לעשות בעבר), לא הצביעה על שינוי מהותי בהתנהלותם.

90. ניתן לטעון ואולי בצדק שהואיל ובבעלות הנתבעת דירה בישראל, יכולים היו בני הזוג להימנע מחלק מהפעולות, אולם עדיין נותרה השאלה מדוע לא דאגה הנתבעת לשכור עובד זר או מטפל לבעלה, על אף שהמנוח נהנה ממטפל שכזה בצרפת. התובעת 3 העידה כי הציעה לנתבעת לטפל בקבלת עובד זר ותשובת הנתבעת הייתה "זה לא רלבנטי עבורנו", (עמ' 15 שורה 16). מקריאת המסמכים הרפואיים שהוצגו עולה שהמנוח, שהיה אז כבן 93 שנים, היה במצב פיזי לא קל, לשם התניידות הוא היה זקוק לכיסא גלגלים ועל פניו נראה שמצבו חייב שכירת מטפל שכזה. גם הנימוק שנתנה הנתבעת לכך שפרט למזוודות לא הביאו עמם בני הזוג לארץ חפצים שעולים חדשים נוהגים להביא, לא היה משכנע ולכל היותר הצביע על הגעה חפוזה לישראל, הגעה המתיישבת, באשר למטרותיה, גם עם טענות התובעות.

91. במישור הזיקה הפורמלית, מוסכם שהמנוח קיבל אזרחות ישראלית כ-50 ימים לפני מותו ולא ויתר על אזרחותו הצרפתית, אך לא ידוע האם החזיק בדרכון ישראלי בנוסף לדרכונו הצרפתי. עם הגיעו לישראל קיבל המנוח, עוד בשדה התעופה, כרטיס חבר בקופ"ח, אך לא ביטל את ביטוחיו הרפואיים בצרפת ואת רישומו כתושב צרפת על פני תקנות המס.

92. רוב נכסי המנוח היו בצרפת, ביניהם נכסי מקרקעין, בית המגורים, חשבונות בנק וכספות. המנוח והנתבעת לא פעלו להבאת הציוד הביתי ורכושם מצרפת ארצה ולא

בית משפט לענייני משפחה בירושלים

22 ספטמבר 2019

ת"ע 17-06-17687 ש.י.ח.נ' א.מ.

הובאה כל ראייה על ניתוק הקשר עם צרפת. הנכס היחיד שהמנוח הניח אחריו בישראל היה חשבון בנק בבעלותו (שפתח 30 שנה לפני כן) וחשבון בנק נוסף שהיה לו ביחד עם הנתבעת עוד לפני ההגעה ארצה. חשבון זה נסגר ונפתח מחדש - כנראה לצורך קבלת הטבות בעמלות בנק, שהבנקים נוהגים לתת לעולים חדשים.

93. למנוח היו אומנם זיקות משפחתיות לישראל, כאן מתגוררות בנותיו ובנו, אולם, הוכח שהקשר עם הבנות אינו הדוק, אם להשתמש בלשון המעטה. למנוח בן נוסף המתגורר בצרפת, עמו היו לשני בני הזוג יחסים תקינים. לא הובאו ראיות בנוגע לקשרים חברתיים שהיו למנוח בארץ ובצרפת אך ניתן להניח שלאחר עשרות שנות חיים בצרפת צבר קשרים חברתיים.

94. כאשר ביקר המנוח בישראל היה זה בחגי תשרי ובפסח בלבד. שהותו האחרונה בישראל נמשכה 50 ימים, אף זאת במהלך חגי תשרי, מתוכם למרבה הצער, המנוח היה מאושפז 11 ימים בבית חולים. בצרפת חי המנוח עשרות שנים, הקים את ביתו, ניהל שם עסקים וצבר רכוש.

95. המנוח דיבר צרפתית באופן שוטף ולא ברורה מידת שליטתו בשפה העברית.

96. הבסיס הכלכלי של המנוח ושל הנתבעת היה בצרפת.

97. המסקנה היא שמקום מושבו של המנוח לא היה בישראל אלא בצרפת.

הדין החל על ירושת המנוח

98. תחילה אציין שלאחר דיון בעדויות הצדדים לא מצאתי כל טעות בבסיס העובדתי עליו הסתמך המומחה בחוות דעתו.

99. כזכור, טענה הנתבעת שחוות דעת המומחה נגועה גם בטעויות יסודיות במישור המשפטי. אפרט את טענותיה בעניין זה:

א. המשפט הבינלאומי הפרטי בדיני הירושה בצרפת מוסדר ב- EU Regulation מספר 650/2012 של הפרלמנט האירופאי והמועצה האירופאית ולא ע"י הדין הצרפתי הישן.

בית משפט לענייני משפחה בירושלים

22 ספטמבר 2019

ת"ע 17-06-17687 ש.י.ח.נ' א.מ.

- ב. המנהג הדתי של קסטיליה הוחל במשפט הבינלאומי הפרטי הישן של צרפת רק ביחס להסדרי ממון ולא בענייני ירושה.
- ג. בסעיף 142 לחוק הירושה נקבע שכל שבדין הזר קיימת הפנייה לדין חוץ, יש לפנות לדין הישראלי. לפיכך, ומאחר שבדין הצרפתי קיימת הפנייה למשטר יהודי קסטיליה, יש להחיל על העיזבון את הדין הישראלי.
100. אדון בטענות אלו כסדרן.

הטענה בנוגע להסדר שחל על סוגיית המשפט הבינלאומי הפרטי בדיני הירושה בצרפת

101. הנתבעת הזכירה את השינוי שנעשה בדיני הירושה הצרפתי, בחודש אוגוסט 2015, במסגרתו אומצו התקנות האירופאיות מספר 650/2012. ב"כ הנתבעת צרף לכתב ההתנגדות את נוסח התקנות. הנתבעת טענה שהואיל והמומחה לא התייחס לתיקון זה, יש לראות בכך פגם משפטי יסודי בחוות הדעת. המומחה נחקר והשיב בעניין זה. תשובתו היתה שהתיקון אינו רלבנטי לענייננו.

102. לאחר שקראתי את עדות המומחה ואת התקנות האמורות הגעתי למסקנה שלא נפל פגם בחוות דעת המומחה. כידוע, בסעיף 141 לחוק הירושה נקבע שלעניין קביעת הסמכות והדין לפי סעיף 137 תהיה לכל מונח המשמעות שתהיה לו בדין הישראלי, וכבר קבעתי (לפי הדין הישראלי) שמקום המושב של המנוח בעת פטירתו היה בצרפת ולא בישראל.

הטענה ביחס לתחולת המנהג הדתי של קסטיליה במשפט הבינלאומי הפרטי הקודם של צרפת

103. על פי הקודקס האזרחי הצרפתי, משטר הנישואין שחל על זוג נשוי מהווה הסכם. הנתבעת טענה שהפניה של ביהמ"ש הצרפתי למנהג יהודי קסטיליה מתייחסת להסכמי ממון ולא לענייני ירושה, אולם לא הציגה אסמכתא לטענה זו. מכל מקום, ממסמכים שצרפו התובעות לתצהיריהן בנוגע להליך המתנהל בצרפת, עולה שהנוטריון המטפלת בעיזבון שם החילה את משטר הנישואין של מגורשי קסטיליה על ירושת המנוח ואין כל סיבה לחשוש שטענתה במסקנתה זו.

104. מצאתי לנכון להעיר שהתנגדות הנתבעת להחלת המנהג הדתי בקסטיליה על עיזבון המנוח איננה ברורה הואיל והנתבעת עצמה ביקשה, אמנם כטענה חילופית, להחיל כללים אלה על העיזבון.

בית משפט לענייני משפחה בירושלים

22 ספטמבר 2019

ת"ע 17-06-17687 ש.י.ח.נ' א.מ.

סוגיית הפנייה לדין הזר

105. בסעיף 142 לחוק הירושה נקבע כדלהלן:

"על אף האמור בחוק זה, כשחל הדין של מדינה פלונית ואותו דין מפנה אל דין חוץ, אין נזקקים להפניה, אלא יחול הדין הפנימי של אותה מדינה; אולם כשהדין של אותה מדינה מפנה אל הדין הישראלי, נזקקים להפניה ויחול הדין הפנימי הישראלי".

106. אף לו הייתי מקבל בעניין זה את טענת הנתבעת, פירוש הדבר היה שעל העיזבון היה חל הדין הצרפתי – הוא הדין הפנימי של "אותה מדינה" ולא הדין הישראלי. אולם, מחוות דעת המומחה עולה שההפניה שנקבעה בדין הצרפתי למנהג יהודי קסטיליה מתייחסת למנהג זה כבעל מעמד של הסכם ולא כבעל מעמד של דין זר. לפיכך, אין לראות בהפניית הדין הצרפתי למנהג יהודי קסטיליה הפנייה לדין זר, כמשמעותו בסעיף 142 לחוק הירושה, אלא להפנייה להסכם שהוא בר תוקף בדין הצרפתי.

תחולת צו ירושה שניתן כדין בישראל על כל רכושו של מנוח שנפטר בישראל

107. בפסיקת ביהמ"ש העליון, בבע"מ 9914/09 פלונית נ' פלונית, (2010) בג"ץ 171/68 חאנזאליס נ' ביה"ד של הכנסייה הפטריארכית היוונית-אורתודוקסית, פ"ד כג(1) 260 (1969), נקבע שתוקף צו הירושה הניתן על פי פסק דין זה משתרע על כל רכושו של המנוח, בארץ ובחו"ל, (ראו בעניין זה גם ספרם של שאול שוחט, נחום פינברג ויחזקאל פלומין, **דיני ירושה ועיזבון**, עמ' 35, 2014).

108. במקרה דנן איש מהצדדים לא ביקש שצו הירושה שיינתן בישראל יחול גם על רכוש הנמצא בצרפת ועל כן יחול הצו אך ורק על הנכסים המצויים בישראל.

טענת הנתבעת בדבר אחריות התובעות למות המנוח.

109. טענה נוספת שהעלתה הנתבעת כנגד בקשת התובעות לקבלת צו ירושה היא הטענה שהתובעות אינן זכאיות לרשת את המנוח מאחר שהן גרמו למותו. הנתבעת ביקשה לבסס טענה זו על כך שהתובעות הכניסו את המנוח ל"תרדמת מלאכותית".

110. הכלל לפיו מי שגרם למות המוריש אינו זכאי לרשת אותו מעוגן בדין הישראלי, בסעיף 5(א) לחוק הירושה, בו נקבע כדלהלן:

בית משפט לענייני משפחה בירושלים

22 ספטמבר 2019

ת"ע 17687-06-17 ש.י.ח.נ' א.מ.

"אלה פסולים לרשת את המוריש:

(1) מי שהורשע על שגרם במתכוון למותו של המוריש או שניסה לגרום למותו".

הוראה דומה נקבעה בסעיף 226 לקוד האזרחי הצרפתי.

111. לאחר שבחנתי את טענות ותגובות הצדדים ואת העדויות והראיות האחרות בתיק, הגעתי למסקנה שאין כל בסיס, לא עובדתי ולא משפטי, לטענת הנתבעת כאילו התובעות אחראיות למות המנוח בדרך כלשהי:

א. מהמסמכים הרפואיים שהוצגו והועדו הרופאה, ד"ר ..., מנהלת המחלקה הפנימית בבית"ח ..., בה טופל המנוח בבית החולים, עולה שהמנוח הגיע לבית החולים במצב קשה וכי במהלך אשפוזו חלה החמרה במצבו אשר הביאה בסופו של דבר למותו. המנוח, היה בגיל 93, במצב סיעודי, עם רקע רפואי של סכרת, יתר לחץ דם ופרקינסון, הוא הובהל לבית החולים באמבולנס, כשהוא סובל מדלקת ריאות קשה (עם נוזל דלקתי מסביב לריאה) שהתבטאה בחום ובשיעול, פרפור פרודוריס, אי ספיקת כליות חריפה, כאבי חזה מצד שמאל.

ב. במהלך אשפוזו בבית החולים חלה החמרה נוספת במצבו ובין היתר נמסר למשפחה שקיים חשד לתהליך גידולי בקרום הריאה, החולה הפסיק לנשום באמצעות מכשיר להנשמה לא פולשנית Bipap ולא היה מנוס מביצוע החייאה מלאה, שכללה עיסויים ומתן אדרנלין. החולה הונשם אך לאחר ההחייאה חלה החמרה נוספת במצבו, עם עליית חום. הוחלט לא להתקדם להחייאה נוספת או לטיפול תרופתי והמנוח נפטר.

ג. מעדות הד"ר ... עולה שהמנוח נפטר כתוצאה מכשל רב מערכתי ולא כתוצאה מהעובדה שהורדם או חובר למכונות הנשמה, (עמ' 8, שורות 23-24, 29-30).

ד. הוכח שהרדמת המנוח ע"י הצוות הרפואי נעשתה כצעד שגרתי והכרחי לצורך חיבורו למכונות ההנשמה ולא היה לתובעות, או למי מהן חלק בכך. ד"ר ... העידה: "כל אדם שאנו מנשימים אנו מרדימים", (עמ' 9, שורה 16). מעדותה עולה שע"פ הוראות בית החולים אין לבני המשפחה מקום בקביעת הטיפול התרופתי או בטיפול בכלל.

ה. לכאורה גם הנתבעת הביעה התנגדות לביצוע ההחייאה וההנשמה במנוח במקרה שמצבו יחמיר. בטופס הקבלה הרפואית מיום 24.10.16, (תת/1) נכתב: "בשיחה עם בני המשפחה כולל אשתו וילדיו החליטו שאינם מעוניינים בהחייאה או בהנשמה". חיזוק למסקנה זו ניתן למצוא גם בעדות הנתבעת, (עמ' 8, שורה 28).

112. התובעת 1 העידה שבני המשפחה והיא בהם ביקשו שלא להחיות את המנוח במקרה של הדרדרות במצבו. דעתה השתנתה לאחר שנועצה ברב ... אשר פסק שצריך להשאיר את

בית משפט לענייני משפחה בירושלים

22 ספטמבר 2019

ת"ע 17-06-17687 ש.י.ח.נ' א.מ.

האדם כל רגע בחיים, "כל רגע זה חשוב", (עמ' 14, שורה 3). התובעת 1 לא יכולה הייתה לומר מי עדכן את הצוות הרפואי בתשובת הרב ..., אך העידה שכאישה דתיה היא קיבלה על עצמה את עמדתו, (שורות 11-4).

113. המסקנה היא שהתובעות או מי מהן לא השפיעה על הטיפול או ההימנעות מטיפול במנוח. לא נטען ולא הוכח שמי מהתובעות הורשעה בגרימת מותו של המנוח, ולכן נראה שיש לדחות את טענת הנתבעת על הסף, (בהקשר זה ראו ע"מ (חי) 519/07 עיזבון המנוח י' ה' ז"ל נ ל' ה', (2007)). הנתבעת אף לא טענה במהלך הדיון שהגישה תלונה למשטרת ישראל בנוגע לאחריות התובעות למות המנוח, זאת חרף העובדה שלא הסכימה לוותר על הטענה כפי שהצעתי בתום הדיון מיום 11.10.18.

114. לאור האמור לעיל טענת הנתבעת שיש לשלול מהתובעות זכות לרשת את אביהן נדחתה כחסרת בסיס עובדתי ומשפטי.

סיכום ומסקנות

115. לאחר שדנתי בטענות הצדדים אני קובע כדלהלן:

א. לבית משפט זה סמכות לדון בבקשה למתן צו ירושה אחר המנוח מכוח סעיף 136 לחוק הירושה.

ב. מבחינת מירב הזיקות נקבע בזאת שלצורך סעיף 137 לחוק הירושה, מקום מושבו של המנוח בשעת מותו היה בצרפת.

ג. התוצאה הנובעת מקביעה זו היא שחלוקת עיזבון המנוח תעשה לפי הדין הצרפתי, בו הוענק תוקף משפטי מחייב למנהג היהודים מגורשי קסטיליה.

ד. על פי החוק הצרפתי הירושה תחולק רק לאחר פירוק השיתוף בין בני הזוג. במקרה דנן הפירוק ייעשה על פי משטר הנישואין של יהודי קסטיליה – נכסי המנוח והנתבעות יחולקו למסה אחת אשר תחולק לשני חלקים שווים. הנתבעת תקבל חלק אחד והחלק השני חולק בין כל היורשים.

116. על פי המצב המשפטי ניתן היה ליתן צו ירושה אשר תחולתו תשתרע על כל רכושו של המנוח, הן בארץ והן בחו"ל. התובעות לא העלו בקשה שכזאת בכתבי הטענות ואף הנתבעת לא התייחסה לכך בסיכומיה. לפיכך יחול הצו אך ורק ביחס לנכסים בישראל.

בית משפט לענייני משפחה בירושלים

22 ספטמבר 2019

ת"ע 17-06-17687 ש.י.ח.נ' א.מ.

117. בהתחשב בנסיבות העניין, במהות הטענות שהעלתה הנתבעת ובהוצאות שהיה על התובעות להוציא לצורך הייצוג המשפטי, קבלת חוות הדעת וחקירת המומחה, מצאתי לנכון לחייב את הנתבעת לשלם לתובעות השתתפות בהוצאותיהן המשפטיות בסך 50,000 ₪, כולל מע"מ. סכום שלא ישולם בתוך 50 ימים יהא צמוד למדד המחירים לצרכן.

118. צו ירושה פורמלי ייחתם בנפרד.

119. העתק ישלח לצדדים.

120. המזכירות תואיל לסגור את התיק.

121. ניתן לפרסם את פסק הדין בנוסח אשר יערך על ידי בית המשפט ויוסרו ממנו שמות הצדדים ופרטים מזהים.

ניתן היום, כ"ב אלול תשע"ט, 22 בספטמבר 2019, בהיעדר הצדדים.

שלמה אלבז, שופט בכיר.